

KRÓTKIE DONIESIENIA**SHORT COMMUNICATIONS****468. Nowe stwierdzenia *Hydrovatus cuspidatus* (KUNZE) i *Dytiscus circumflexus* FABR. (Coleoptera: Dytiscidae) w Polsce**

New records of *Hydrovatus cuspidatus* (KUNZE) and *Dytiscus circumflexus* FABR. (Coleoptera: Dytiscidae) in Poland

KEY WORDS: Coleoptera, Dytiscidae, *Hydrovatus cuspidatus*, *Dytiscus circumflexus*, new records, Wielkopolska-Kujawy Lowlands, W Poland.

Pływakowate (Dytiscidae) należą do jednych z lepiej poznanych rodzin chrząszczy wodnych w Polsce, jednak wiedza o występowaniu niektórych rzadko spotykanych gatunków wciąż jest bardzo niekompletna. W tej publikacji chcemy uzupełnić dane o rozmieszczeniu dwóch takich gatunków.

Hydrovatus cuspidatus (KUNZE, 1818)

– Nizina Wielkopolsko Kujawska: Pamiątkowo ad Szamotuły (UTM: XU12), 21 IX 2004 – 1 ex., wysiany z napływek, leg. T. BARŁOŻEK.

Chrząszcz bardzo rzadko spotykany w Polsce, wykazany zaledwie z siedmiu krain, głównie na podstawie starych danych. W ciągu ostatnich 30 lat (po ukazaniu się 4 tomu, XXIII części „Katalogu fauny Polski”) wykazany zaledwie raz z Wyżyny Lubelskiej (BUCZYŃSKI, KOWALIK 2005: Ann. Univ. M. Curie-Skłodowska, C, **60**: 19-39). Z Niziny Wielkopolsko Kujawskiej wykazany ostatnio w latach 30-tych XX wieku (BURAKOWSKI i in. 1976: Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, **4**: 1-307).

Dytiscus circumflexus FABRICIUS, 1801

– Nizina Wielkopolsko Kujawska: Toruń - Bielany (CD37), 13 V 1998 – 1 ex., leg. et coll. T. KONEFAŁ; Mokrz ad Wronki (WU84), 26 III 2005 – 1 ex., 2 IV 2005 – 1 ex., leg. T. BARŁOŻEK.

Jeden z najrzadziej spotykanych gatunków z tego rodzaju, znany z niewielu stanowisk, chociaż wykazywany z wielu krain. W ciągu ostatnich 30 lat (po ukazaniu się „Katalogu”) wykazany zaledwie trzykrotnie: z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej (PRZEWOŻNY, LUBECKI

2004: Wiad. entomol., **23**, 4: 215-220), Wyżyny Lubelskiej (BUCZYŃSKI i in. 2007: Parki nar. Rez. Przyr., **26**, 2: 93-111) i Beskidu Zachodniego (TRZECIAK 2002: Wiad. entomol., **21**, 2: 121-122).

Autorzy pragną podziękować koledze Tomaszowi KONEFAŁOWI za udostępnienie danych lokalizacyjnych *Dytiscus circumflexus* FABR. Materiał dowodowy znajduje się w zbiorach drugiego autora.

Marek PRZEWOŹNY, Zakł. Zool. Syst. Inst. Biol. Środow. UAM, Poznań
Tomasz BARŁOŻEK, Wronki

469. Nowe stanowisko *Elater ferrugineus* LINNAEUS, 1758 (Coleoptera: Elateridae) w Polsce

New locality of *Elater ferrugineus* LINNAEUS, 1758 (Coleoptera: Elateridae) in Poland

KEY WORDS: Coleoptera, Elateridae, *Elater ferrugineus*, faunistics, Kozienice Forest, Central Poland.

Sprężynkowate Elateridae na terenie Puszczy Kozienickiej nigdy nie były przedmiotem kompleksowych badań. Nieliczne dane dotyczące przedstawicieli tej rodziny znaleźć można w „Katalogu fauny Polski” (BURAKOWSKI i in. 1985: Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, **10**: 1-401) oraz w pracy GUTOWSKIEGO i współautorów (2006: Leśne Prace bad., **4**: 101-144).

Podczas inwentaryzacji zasobów przyrodniczych w ramach programu „Natura 2000” na terenie Nadleśnictwa Kozienice, stwierdzono występowanie tęgosza rdzawego – *Elater ferrugineus* L.:

– Nadleśnictwo Kozienice, Obręb Pionki, leśnictwo Karpówka, oddz. 82k (UTM: EC20), 8 VII 2007 – 2 imagines, 1 poczwarka, w kokolitach *Protoaetia lugubris* (HERBST), w wypróchniałym pniu starego dębu szypułkowego *Quercus robur* L.

Elater ferrugineus rozsiedlony jest od obszarów śródziemnomorskich po południową Skandynawię. Na wschodzie sięga do południowo-zachodnich krańców europejskiej części Rosji i Kaukazu. W Polsce jest jak dotąd znany z nielicznych, rozproszonych w różnych częściach kraju stanowisk, w znacznej części na podstawie dawnych doniesień (BUCHHOLZ, OSSOWSKA 2004a: Wiad. entomol., **23**, 3: 169-171; BUCHHOLZ, OSSOWSKA 2004b: [W:] Polska czerwona księga zwierząt – Bezkręgowce. Inst. Ochr. Przyr. PAN – Kraków, AR im. Cieszkowskiego – Poznań: 119-120).

Tęgosz rdzawy jest na terenie Polski gatunkiem prawnie chronionym. Umieszczony został na polskiej czerwonej liście zwierząt (PAWŁOWSKI i in. 2002: [W:] Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Inst. Ochr. Przyr. PAN, Kraków: 88-110), z kategorią VU (gatunek wysokiego ryzyka, narażony na wyginięcie).

Omawiany gatunek odbywa rozwój w dziuplach starych drzew liściastych. Jego larwy prowadzą drapieżny tryb życia, atakując przede wszystkim młodsze stadia rozwojowe saproksylobiontycznych przedstawicieli nadrodziny Scarabaeoidea.

Marek MIŁKOWSKI, Radom

470. Stanowisko *Blaps lethifera* MARSHAM, 1802 (Coleoptera: Tenebrionidae) w Cedyńskim Parku Krajobrazowym *

Blaps lethifera MARSHAM, 1802 in the Cedyń Landscape Park (Western Poland)

KEY WORDS: *Blaps lethifera*, Tenebrionidae, Coleoptera, Cedyń Landscape Park, W Poland.

Wiele chrząszczy z rodziny czarnuchowatych (Tenebrionidae) jest związanych z suchymi i ciepłymi stanowiskami. Wśród nich znajdują się również pokątniki (*Blaps* spp.), które w naszym klimacie wykazywane są głównie jako gatunki synantropijne (BURAKOWSKI i in. 1987: Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 14: 1-309). Zgodnie z wcześniejszymi doniesieniami tylko *Blaps halophila* FISCH. i *Blaps mortisaga* (L.) znajdowane były w Polsce poza pomieszczeniami gospodarskimi i w miejscach słabo przekształconych przez człowieka. W przypadku *B. mortisaga* znane jest wyłącznie jedno stanowisko, najprawdopodobniej o antropogenicznym pochodzeniu. Niestety, zmiany w budownictwie, metodach hodowli zwierząt gospodarskich, składowaniu produktów żywnościowych, itp. powodują, że pokątniki znajdują coraz mniej dogodnych dla siebie stanowisk. Większość istniejących obecnie powoli zanika i przypuszczalnie przedstawiciele tego rodzaju definitywnie znikną z krajowej fauny (KONWERSKI 2004: [W:] Polska czerwona księga zwierząt – Bezkręgowce. Inst. Ochr. Przyr. PAN – Kraków, AR im. Cieszkowskiego – Poznań: 136-137). Na Polskiej Czerwonej Liście Bezkręgowców tylko *Blaps halophila* otrzymał kategorię VU – „gatunek narażony”. Pozostałe pokątniki otrzymały kategorię EN – „gatunków silnie zagrożonych” (PAWŁOWSKI i in. 2002: [W:] Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Inst. Ochr. Przyr. PAN, Kraków: 88-110). Według dostępnych danych z piśmiennictwa, wszystkie chrząszcze z rodzaju *Blaps* FABR. należą do dużych rzadkości i znane są z pojedynczych, rozproszonych stanowisk (BURAKOWSKI i in. 1987: Kat. Fauny Pol. PWN, Warszawa, XXIII, 14: 1-309).

Blaps lethifera MARSH. został znaleziony w Cedyńskim Parku Krajobrazowym (woj. zachodniopomorskie), w miejscowości położonej na krawędzi Doliny Odry:

– Siekierki (UTM: VU45), VII 2004 – 2 exx. (martwe), V 2005 – 7♀♀, 4♂♂, VI 2005 – 2 exx. (1 ex. martwy i 1 obserwowany), IV–V 2006 – 6♀♀, 3♂♂, 4 exx. (martwe), teren przedwojennego, pruskiego gospodarstwa, w skład którego wchodziło kilka niezamieszkałych budynków gospodarczych, leg. D. KUCHARSKI et M. ŻMIHORSKI.

Południowo-zachodnia wystawa stoków krawędzi Doliny Odry i wyniesień morenowych oraz stosunkowo łagodny klimat regionu stwarzają dogodne warunki do rozwoju roślinności ciepłolubnej, przede wszystkim muraw kserotermicznych i psammofilnych (FRIEDRICH 1998: Przegl. przyr., 9, 3: 3-18.; BARAŃSKA, ŻMIHORSKI 2005: Chrońmy Przyr. ojcz., 61, 6: 81-86). Dwa martwe chrząszcze znaleziono w nieużywanej stodole w lipcu 2004. W maju 2005 w tym samym budynku schwytano 11 żywych osobników. Owady odłowiono w dzień, metodą na upatrzonego. Chrząszcze skupiały się w narożnikach pomieszczenia, pod cegłami, kamieniami oraz w szczelinach fundamentów. Zaobserwowano żerowanie imagines na butwiejącym sianie. W czerwcu tego samego roku znaleziono jeszcze jeden martwy okaz i widziano żywego osobnika. W kwietniu i maju 2006 roku znaleziono jeszcze 9 żywych oraz 4 martwe osobniki. Obecność na pobliskich terenach fragmentów muraw kserotermicznych i piaszczystych pagórków o południowej i zachodniej ekspozycji może sprzyjać występowaniu naturalnych populacji pokątników, zwłaszcza w sąsiedztwie nor gryzoni (RUTA 2005: Wiad. entomol., 24, 1: 33-42).

Schwytane w maju 2005 roku żywe osobniki wzięte zostały do hodowli przez pierwszego autora. *Blaps lethifera* okazał się gatunkiem łatwym w chowie i chętnie rozmnażającym się w niewoli. Wydzielono 7 osobników (4 samice oraz 3 samce) i umieszczono je w terrarium

* Druk pracy sfinansowany przez Zakład Ekologii Uniwersytetu Warszawskiego

o wymiarach 25×40×25 cm, utrzymując w nim temperaturę 20–24° C. Jako podłoże zastosowano mieszaninę (w nawiasach części wagowe): piasku (1), trocin i wiórów dębowych (3) oraz zaszuszonych i zmielonych fragmentów grzybni *Ganoderma* sp. i *Fistulina* sp. (3). Całość miała głębokość 15 cm. Jeden z rogów terrarium zraszano intensywniej co 2–3 dni, pilnując by utrzymać odpowiednią wilgotność podłoża. Na wierzchu substratu umieszczono kawałki kory służące jako kryjówki dla dorosłych chrząszczy. Wszystkie stadia przyjmowały pokarm w postaci jabłek, suchej kocięj karmy i nadpieśniącego chleba. Pierwsze, wyrosnięte już larwy zaobserwowano około października 2005 roku. Wyniki hodowli są zgodne z obserwacjami BURAKOWSKIEGO (1993: Memorab. zool., **46**: 1-66), który określa czas rozwoju larw na 9–16 miesięcy. Ze względu na wysoki kanibalizm wśród młodszych stadiów, trudno dokładnie ocenić płodność samic. Według ogólnych obserwacji jest to minimum 50 larw – potomstwa jednej samicy, w ciągu 8 miesięcy. Chrząszcze należą do długowiecznych, stwierdzono, że mogą przetrwać w hodowli ponad 10 lat (BURAKOWSKI 1993: *ibid.*). Zarówno prostota hodowli jak i duża wytrzymałość chrząszczy na głód i brak wody, mogą przyczynić się do łatwego wspomaganie i zasilanie lokalnych populacji rozmnożonymi w niewoli osobnikami. Rokuje to dobrze ewentualnej ochronie czynnej tych gatunków.

Zanik siedlisk *Blaps* spp. jest prawdopodobnie nieodwracalny, a przystosowanie się synantropijnych owadów do naturalnego środowiska życia praktycznie niemożliwe. Utrzymanie populacji pokątników może zakończyć się powodzeniem dzięki prowadzeniu kontrolowanych hodowli w przystosowanych do tego pomieszczeniach, starych budynkach gospodarskich, piwnicach itp. (KONWERSKI 2004: *ibid.*).

Dariusz KUCHARSKI, Zakł. Ekol. UW, Warszawa
Michał ŻMIHORSKI Muz. i Inst. Zool. PAN, Warszawa

471. *Macrolea appendiculata* (PANZER, 1794) (Coleoptera: Chrysomelidae: Donaciinae) – nowe stanowiska rzadkiej stonki w Polsce

Macrolea appendiculata (PANZER, 1794) (Coleoptera: Chrysomelidae: Donaciinae)
– new localities of the rare chrysomelid beetle in Poland

KEY WORDS: Coleoptera, Chrysomelidae, Donaciinae, *Macrolea appendiculata*, new localities, rare species, Poland.

Spośród trzech gatunków jeziornic występujących w Europie, dwa stwierdzono dotychczas również w Polsce – *Macrolea mutica* (FABR.) oraz *M. appendiculata* (PANZ.). Jednakże od kilkudziesięciu lat nie udało się potwierdzić ich występowania w naszym kraju. Obydwa gatunki znalazły się jednak od roku 2004 na liście gatunków objętych ścisłą ochroną gatunkową w Polsce, a *M. mutica* także w „Polskiej czerwonej księdze zwierząt – Bezkręgowce”. Środowiskiem występowania *M. appendiculata* (jeziornicy rdestnicowej) są słodkowodne zbiorniki oraz wolno płynące cieki centralnej i północnej Europy. Owady dorosłe przebywają najczęściej na dnie, a żerują mocno przytwierdzone odnóżami do roślin żywicielskich, z których najczęściej wymieniane są wywłócznik kłosowy – *Myriophyllum spicatum* L. oraz kilka gatunków rdestnic: pływająca – *Potamogeton natans* L., grzebieniasta – *P. pectinatus* L.,

nadwodna – *P. fluitans* L., połyskująca – *P. lucens* L. i przesyta – *P. perfoliatus* L. (WARCHAŁOWSKI 1985: Fauna Pol., Warszawa, 13: 1-347). W Polsce chrząszcz ten dotychczas poławiany był bardzo rzadko i tylko w pięciu krainach: na Pojezierzu Pomorskim, Nizinie Mazowieckiej, Śląsku Dolnym i Górnym oraz w Beskidzie Zachodnim. W zbiorach Muzeum Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie znajduje się również jeden okaz złowiony przez B. KOTULĘ w roku 1878 w miejscowości Hurko na Nizinie Sandomierskiej (D. KUBISZ, inf. ustna). Większość danych o tym gatunku to stwierdzenia z połowy i końca XIX w. oraz trzech pierwszych dekad XX w., a ostatnie informacje w literaturze krajowej pochodzą z roku 1940 (Pojezierze Pomorskie). Od tego czasu nie był w naszym kraju łowiony (BURAKOWSKI i in. 1990: Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 16: 1-280). W kwietniu i czerwcu 2006 roku, podczas badań hydrobiologicznych, stwierdzono dwa nowe stanowiska występowania tego gatunku w Polsce (wg przyjętego w „Katalogu fauny Polski” podziału Polski na krainy, oba stanowiska leżą na Wyżynie Lubelskiej).

– Nizina Południowo-Podlaska: Staw Siedlecki ad Samokłęski (UTM: FB09; 51°25'55"N 22°26'29"E), 10 VI 2006 – 2 exx. schwytane do podwodnej pułapki aktywnej, zanurzonej na głębokości 0,5 m, w małym, eutroficznym stawie hodowlanym (5 ha) zarybianym karpem (widzialność – Secchi disc – 60 cm, pH – 9,45, przewodnictwo elektrolityczne 300 μ S/cm, głębokość zbiornika 0,4–1 m, woda wpuszczona w I połowie kwietnia 2006 r). W zbiorniku występował rogatek sztywny – *Ceratophyllum demersum* L. i włosienicznik wodny – *Batrachium aquatile* (L.) DUM. (w roku 2005 także rdestnica kędzierzawa – *Potamogeton crispus* L. i połyskująca – *P. lucens* L.). W stawie dobrze rozwinięty szuwar *Typhetum angustifoliae* i *Phragmitetum australis* o pokryciu około 20%; leg. M. NIEOCZYM et J. KŁOSKOWSKI, det. et coll. R. ŚCIBIOR.

– Polesie Zachodnie (Równina Łęczyńsko-Włodawska): Jezioro Skomielnio ad Orzechów Stary (FC40; 51°29'21"N 23°00'58"E) 19 IV 2006 – 1 ex. schwytany do czerpaka hydrobiologicznego w pozbawionym roślin, płytkim litoralu słabo eutroficznego zbiornika o piaszczysto-mulistym dnie, pokrytym detrytusem grubocząsteczkowym. Bezpośrednio z tym siedliskiem sąsiadował fitolitoral z rdestnicą połyskującą – *Potamogeton lucens*, rogatkiem – *Ceratophyllum* sp., wywłócznikiem – *Myriophyllum* sp., pływaczem – *Utricularia* sp. i osoką aloesowatą – *Stratiotes aloides* L. oraz zbiorowisko *Typhetum angustifoliae*; leg. R. STRYJECKI, det. et coll. R. ŚCIBIOR.

Prawdopodobnie słusznym wydaje się pogląd WARCHAŁOWSKIEGO (1985: ibid.), że przyczyną niepowodzeń w odławianiu *Macrolea appendiculata* mogą być trudności techniczne związane z połowami owadów w głębszej wodzie. Potwierdzeniem tej tezy jest fakt, iż gatunek ten nie jest obecnie stwierdzany w próbach z wykorzystaniem powszechnie stosowanych metod hydrobiologicznych (draga ciągniona, grabie, kotwica). Chrząszcz ten preferuje silnie zeutrofizowane wody także w Czechach, gdzie w ostatnich latach był łowiony w stawach rybnych, a blisko spokrewniony gatunek *M. pubipennis* (REUTER) w Kirgizji występuje także w skrajnie zanieczyszczonych odchodami zwierząt kopytnych słonych jeziorach (L. BORO-WIEC, inf. ustna). Trudno znaleźć logiczne uzasadnienie, co tak naprawdę jest przyczyną, że ten od wieków występujący w kraju gatunek, jest w dalszym ciągu tak rzadko spotykany. Tym bardziej, że powyższe obserwacje świadczą o tym, że w przeszłości niesłusznie wiązano go z bardzo czystymi w sensie eutrofizacji wodami.

Radosław ŚCIBIOR, Marek NIEOCZYM, Robert STRYJECKI, Kat. Zool. UP, Lublin.
Janusz KŁOSKOWSKI, Zakład Ochr. Przyr. UMCS, Lublin

472. Nowe stanowiska i uwagi o rzadko spotykanych polskich ryjkowcowatych (Coleoptera: Attelabidae, Curculionidae)

New localities and notes on some rare weevils from Poland (Coleoptera: Attelabidae, Curculionidae)

KEY WORDS: Coleoptera, Attelabidae, Curculionidae, faunistics, Poland.

Lasiorhynchites cavifrons (GYLLENHAL) – Attelabidae

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Prawomyś vic. (XU38), 4 V 2002 – 2 exx., kserotermy, leg. R. RUTA.

Rzadko spotykany gatunek, znany w Polsce jedynie z ośmiu krain. Na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej notowany jedynie z Nowej Soli i Puszczy Zielonki pod Poznaniem.

Polydrusus picus (FABRICIUS, 1792) – Curculionidae

– Śląsk Dolny: Lubska (XS86), 29 V 2004 – 1 ex., las, zebrany w czepak; Krasowice (XS86), 15 VI 2005 – 5 exx., lotnisko, zebrane w czepak, leg. M. SŁOMKA.

Podany ogólnikowo ze Śląska w jego granicach historycznych przez kilku autorów w XIX wieku, które to dane, nie poparte późniejszymi doniesieniami, powielali również w XX wieku GERHARDT, KUNTH, HORION i SMRECYŃSKI (BURAKOWSKI i in. 1993: Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 19: 1-304). Autorzy katalogu nie uwzględnili więc tego gatunku jako elementu fauny Dolnego Śląska. W Polsce występuje prawdopodobnie na całym obszarze prócz wyższych partii górskich. Nowy dla Dolnego Śląska.

Cleopomiarus graminis (GYLLENHAL, 1813) – Curculionidae

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Byszewice vic. (XU38), 11 VII 2003 – 1 ex., wzgórze, leg. R. RUTA.

Występuje prawdopodobnie w całym kraju, ale do tej pory nie był notowany z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Rhamphus subaeneus ILLIGER – Curculionidae

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Byszewice vic. (XU38), 24 V 2003 – 3 exx., wzgórze, leg. R. RUTA.

Najrzadszy gatunek z rodzaju *Rhamphus* SCHELLENBERG w naszym kraju, znany jedynie z dziewięciu krain. Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Cionus alauda (HERBST, 1784) – Curculionidae

– Pojezierze Mazurskie, Olsztyn - Dajtki (DE65), 25 VII 2005 – 1♂, zebrany z dziewanny, leg. J. WIATER.

Gatunek ten jeszcze kilkanaście lat temu był często spotykany na obszarze występowania swoich roślin żywicielskich (*Scrophularia nodosa* L., *Limosella aquatica* L. i różnych gatunkach dziewanny – *Verbascum* spp.). Wykazany został z większości krain w Polsce. Po raz pierwszy podany z Pojezierza Mazurskiego na podstawie danych z 1939 roku (GOTWALD 1968: Pr. Inst. Bad. Leśn., Warszawa, 363: 3-72). Od kilkunastu lat jest bardzo rzadko spotykany, a na niektórych stanowiskach zupełnie wyginął.

Jarosław KANIA, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław
Justyna WIATER, Kat. Ekol. i Ochr. Środ. UWM, Olsztyn